

Groen en Gemeenteraadsverkiezingen

Aandacht voor groen in de partijprogramma 's voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2022

J. Rutten en M. Stuiver

1 Wageningen Environmental Research

Deze notitie is uitgevoerd door Wageningen Environmental Research

Wageningen Environmental Research
Wageningen, maart 2022

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Trefwoorden: Gemeenteraadsverkiezingen, Steden, Groen, Natuur, Biodiversiteit, Bodem, Klimaatadaptatie, Steenbreek

Deze notitie is gratis te downloaden op www.wur.nl/environmental-research. Wageningen Environmental Research verstrekt *geen* gedrukte exemplaren van rapporten.

© 2022 Wageningen Environmental Research (instituut binnen de rechtspersoon Stichting Wageningen Research), Postbus 47, 6700 AA Wageningen, T 0317 48 07 00, www.wur.nl/environmental-research. Wageningen Environmental Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking van deze uitgave is toegestaan mits met duidelijke bronvermelding.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor commerciële doeleinden en/of geldelijk gewin.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor die gedeelten van deze uitgave waarvan duidelijk is dat de auteursrechten liggen bij derden en/of zijn voorbehouden.

Wageningen Environmental Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Environmental Research werkt sinds 2003 met een ISO 9001 gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem.

In 2006 heeft Wageningen Environmental Research een milieuzorgsysteem geïmplementeerd, gecertificeerd volgens de norm ISO 14001.

Wageningen Environmental Research geeft via ISO 26000 invulling aan haar maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Inhoud

1	Introductie	6
	1.1 Aanleiding van de notitie	6
	1.2 De vraagstelling	6
2	De analyse	8
	2.1 De gemeenten	8
	2.2 De werkwijze	8
	2.3 De sample	9
3	De overzichten per gemeente	10
	3.1 Alkmaar	10
	3.2 Almere	11
	3.3 Amersfoort	13
	3.4 Amsterdam	15
	3.5 Apeldoorn	16
	3.6 Arnhem	18
	3.7 Assen	20
	3.8 Breda	21
	3.9 Den Bosch	23
	3.10 Den Haag	25
	3.11 Deventer	27
	3.12 Dordrecht	28
	3.13 Eindhoven	30
	3.14 Enschede	32
	3.15 Groningen	34
	3.16 Haarlem	36
	3.17 Heerlen	38
	3.18 Leeuwarden	40
	3.19 Lelystad	41

3.20	Maastricht	43
3.21	Nijmegen	45
3.22	Rotterdam	47
3.23	Schiedam	49
3.24	Tilburg	51
3.25	Utrecht	53
3.26	Zaanstad	55
3.27	Zwolle	57
4	Steden vergeleken op thema	58
4.1	Groen	58
4.2	Natuur	59
4.3	Biodiversiteit	60
4.4	Bodem	61
4.5	Klimaatadaptatie	62
4.6	Steenbreek	63
5	Overzichten partijen	64
5.1	Partijen en thema's	64
6	Vergelijking met voorgaande verkiezingen	67
6.1	Dezelfde steden in 2022 vergeleken met 2018, 2014 en 2010	67
6.2	Alle 29 steden vergeleken met 2018, 2014 en 2010	68
7	Conclusies	70
	Literatuur	71

---

1 Introductie

1.1 Aanleiding van de notitie

Bij de afgelopen 3 gemeenteraadsverkiezingen 2010, 2014 en 2018, zijn door Wageningen Environmental Research partijprogramma's geanalyseerd op de aandacht die afzonderlijke partijen aan 'groen' geven. Ook dit jaar (2022) is een dergelijke analyse uitgevoerd van de partijprogramma's voor de gemeenteraadsverkiezingen.

1.2 De vraagstelling

De vraagstelling voor deze studie is óf en zo ja, hoe vaak er in de partijprogramma's aandacht is voor 'groen'. Vanwege de grote aantallen partijprogramma's, is besloten om het beeld te baseren op een aantal thema's:

- Groen
- Natuur
- Natuurinclusiviteit
- Biodiversiteit
- Bodem
- Klimaatadaptatie
- Operatie Steenbreek

Deze thema's zijn deels vooraf vastgesteld en deels toegevoegd tijdens de analyse.

Figuur 1 Een voorbeeld van groen in de stad Utrecht (Courtesy of Kees Rutten).

Figuur 2 Reclamebord voor de gemeenteraadsverkiezingen in Utrecht (Courtesy of Kees Rutten)

---

2 De analyse

2.1 De gemeenten

Er is voor de selectie van de gemeenten een afweging gemaakt op basis van het aantal inwoners, provinciehoofdsteden, de landelijke spreiding (representatie) van de gemeenten en het deel uit maken van de selectie van eerdere notities.

De steden waarvan de partijprogramma's voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 geanalyseerd zijn: Alkmaar, Almere, Amersfoort, Amsterdam, Apeldoorn, Arnhem, Assen, Breda, Den Bosch, Den Haag, Deventer, Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlem, Heerlen, Leeuwarden, Lelystad, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Schiedam, Tilburg, Utrecht, Zaanstad en Zwolle.

Van de 20 gemeenten met het grootste aantal inwoners, is alleen de gemeente Haarlemmermeer (Hoofddorp) niet meegenomen in de selectie. Dit omdat er met oog op de spreiding gekozen is voor Amsterdam, Haarlem en Zaanstad.

Bij de provinciehoofdsteden is er 1 afvaller: Middelburg. Middelburg voldoet niet aan de gehanteerde drempelwaarde wat betreft aantal inwoners (>50.000).

Leeuwarden en Groningen zijn terug in de analyse. De gemeenteraadsverkiezingen vinden daar weer plaats tegelijk met de andere gemeente. Vanwege gemeentelijke herindelingen konden Leeuwarden en Groningen niet worden geanalyseerd in voorgaande notitie(s) (Peter Visschedijk, 2018).

Alle gemeenten die in voorgaande edities zijn geanalyseerd, zijn ook deze keer weer geanalyseerd.

2.2 De werkwijze

Voor de analyse zijn van alle deelnemende partijen in de betreffende gemeenten de partijprogramma's gedownload dan wel opgevraagd.

In voorgaande notities (Peter Visschedijk) is er "bij de analyse een onderscheid gemaakt naar standpunten over groen en over de openbare ruimte". In de analyse van 2022 is gekeken naar de in 1.2 genoemde thema's, waarvan groen er 1 van is. Er zijn voor het thema 'groen', geen subcategorieën gehanteerd. Ook is er geen onderscheid gemaakt tussen eventuele voor- of tegenstanders, voor zover daar sprake van was.

Hieronder volgt een korte toelichting op de thema's:

<i>Groen</i>	Groen als in fysiek/tastbaar groen: bomen, planten, etc.. Abstracte verwijzingen zoals bij energie (bijvoorbeeld: groene waterstof) zijn buiten de analyse gelaten. Groeneducatie daarentegen weer wél, mits het educatie over tastbaar groen betreft.
<i>Natuur</i>	Natuur als in 'de natuur'.
<i>Natuurinclusief</i>	Specificatie van 'natuur'.

<i>Biodiversiteit</i>	Verscheidenheid in soorten planten en dieren
<i>Bodem</i>	Grond onder je voeten
<i>Klimaatadaptatie</i>	Dit thema is heel specifiek. Alleen het letterlijk gebruiken van één van de volgende woorden: klimaatadaptatie, klimaatadaptief, klimaataanpassing(en)
<i>Steenbreek</i>	Dit thema is ook heel specifiek. 'Steenbreek' moet letterlijk worden genoemd.

2.3 De sample

De sample bestaat uit de 27 in 2.1 genoemde steden. Gemiddeld nemen per stad 15,93 partijen deel. Dit heeft een totaal van 411 verkiezingsprogramma's opgeleverd. Een gemiddeld verkiezingsprogramma telt zo'n 31 pagina's, wat een totaal maakt van 12741 pagina's verkiezingsprogramma.

Dit geldt ook gelijk als disclaimer: gezien de korte tijd tussen uit publiceren van de verkiezingsprogramma's en de definitieve kieslijsten én het uitbrengen van deze notitie, is het helaas mogelijk dat er fouten zijn gemaakt.

---

3 De overzichten per gemeente

3.1 Alkmaar

In Alkmaar doen 15 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 10 lokale afdelingen van landelijke partijen en 5 lokale partijen (Belangen Alkmaarse Samenleving, Leefbaar Alkmaar, Onafhankelijke Partij Alkmaar, Progressief Alkmaar en SeniorenPartij Alkmaar). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. Het programma van Hart voor Vrijheid is in verhouding met de andere programma's wel erg kort.

Steenbreek

Gemeente Alkmaar is aangesloten bij 'Steenbreek'. Er wordt in één van de verkiezingsprogramma's 'Steenbreek' genoemd (PvdA) (6,7%).

Groen

Alle partijen in Alkmaar hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100%).

Tabel 1 Overzicht thema's per partij in Alkmaar.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit(f)	bodem	klimaatadaptatie(f)	Steenbreek
Belangen Alkmaarse Samenleving	30	6	0	0	0	0	0
CDA	6	6	2	4	0	0	0
ChristenUnie	41	25	1	9	1	4	0
D'66	29	10	0	7	1	4	0
FVD	6	12	0	1	1	0	0
GroenLinks	64	30	3	4	0	4	0
Hart voor Vrijheid	1	1	0	0	0	0	0
Leefbaar Alkmaar	7	2	0	0	0	0	0
Onafhankelijke Partij Alkmaar (OPA)	56	4	0	1	0	0	0
Partij voor de Dieren	85	109	17	29	4	3	0
Progressief Alkmaar	9	8	0	0	0	0	0
PvdA	3	6	0	2	1	1	1
SeniorenPartij Alkmaar (SPA) ouderen	11	3	0	0	0	0	0
SP	5	3	0	3	0	0	0
VVD	31	2	0	1	1	0	0
Totaal (%)	100,0%	100,0%	66,7%	40,0%	66,7%	6,7%	

3.2 Almere

In Almere doen 15 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 14 lokale afdelingen van landelijke partijen en 1 lokale partij (Leefbaar Almere). Leefbaar Almere geeft zelf aan nooit verkiezingsprogramma's te schrijven. In plaats daarvan hebben zij "ideeën en inzichten samengebracht". Bij elkaar levert dat alsnog een pagina of 10 op. Deze zijn gebruikt voor de analyse. Van de rest van alle partijen was een verkiezingsprogramma beschikbaar. Het programma van Respect!Almere is in verhouding met de andere programma's wel erg kort.

Steenbreek

Gemeente Almere is aangesloten bij 'Steenbreek'. In 2 van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (D'66 en SP) (13,3%).

Groen

Alle partijen in Almere hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen, behalve Respect!Almere (93,33%).

Tabel 2   *Overzicht thema's per partij in Almere.*

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodivers(iteit)	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	5	1	0	1	0	0	0
Bij1	5	5	0	1	1	0	0
CDA	25	11	0	0	2	0	0
ChristenUnie	32	21	0	6	0	3	0
D'66	27	23	1	0	1	1	2
DENK	9	0	0	0	1	1	0
FVD	8	14	0	1	0	0	0
GroenLinks	28	15	1	4	1	1	0
Leefbaar Almere	16	1	0	1	1	0	0
Partij voor de Dieren	92	120	19	32	7	4	0
PvdA	20	3	0	1	0	0	0
PVV	5	0	0	0	0	0	0
Respect!Almere	0	0	0	0	0	0	0
SP	37	14	0	2	4	2	1
VVD	3	8	0	0	0	0	0
Totaal (%)	93,3%	80,0%	60,0%	53,3%	40,0%	13,3%	

3.3 Amersfoort

In Amersfoort doen 15 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 11 lokale afdelingen van landelijke partijen en 4 lokale partijen (Amersfoort2014, Burger Partij Amersfoort, Lijst Noëlle Sanders en ZWARTE PIET IS ZWART). Amersfoort voor Vrijheid hoort bij Hart voor Vrijheid. Dit is een landelijke partij.

Behalve van ZWARTE PIET IS ZWART, was er van de rest van de partijen een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. De programma's van de Burger Partij Amersfoort, Jezus Leeft en Lijst Noëlle Sanders zijn in verhouding met de rest vrij kort.

Steenbreek

Gemeente Amersfoort is aangesloten bij 'Steenbreek'. In 3 van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (Amersfoort2014, D'66 en GroenLinks) (21,4%).

Groen

Alle partijen in Amersfoort hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen, behalve Jezus Leeft (92,9%).

Tabel 3 Overzicht thema's per partij in Amersfoort.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodivers(iteit)	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
Amersfoort voor Vrijheid	4	14	0	0	0	0	0
Amersfoort2014	22	4	0	7	1	1	1
Burger Partij Amersfoort (BPA)	4	0	0	0	0	0	0
CDA	9	2	0	0	0	1	0
ChristenUnie	24	24	0	11	1	3	0
D'66	61	15	4	9	2	5	1
DENK	9	0	0	0	0	1	0
GroenLinks	51	29	2	13	2	3	1
Jezus Leeft	0	5	0	0	0	0	0
Lijst Noëlle Sanders	10	3	1	2	0	0	0
Partij voor de Dieren	96	121	17	31	5	5	0
PvdA	21	1	0	1	0	3	0
SP	14	1	0	2	1	0	0
VVD	17	2	0	0	0	1	0
ZWARTE PIET IS ZWART	geen	programma	beschikbaar				
Totaal (%)	92,9%	85,7%	57,1%	42,9%	64,3%	21,4%	

3.4 Amsterdam

In Amsterdam doen 26 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 22 lokale afdelingen van landelijke partijen en 4 lokale partijen (Democratische Socialisten, Lijst Chan, Partij van de Ouderen en ST3M). Van de Feestpartij, De Republikeinse Politieke Partij en de SGP was er géén partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. De programma's van Groep Otten, Hart voor Vrijheid en Lijst Chan zijn in vergelijking met de rest erg kort.

Steenbreek

Gemeente Amsterdam is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

Behalve in de verkiezingsprogramma's van Groep Otten (kort programma) en 50PLUS, is er in de 21 overige programma's aandacht voor groen (91,3%).

Tabel 4   *Overzicht thema's per partij in Amsterdam.*

	groen	natuur	Natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	0	0	0	0	0	0	0
Belang van Nederland	1	1	0	0	0	0	0
Bij1	11	17	0	1	1	0	0
CDA	12	5	0	2	0	0	0
ChristenUnie	18	6	0	5	1	1	0
D'66	92	4	0	4	2	4	0
De Feestpartij	geen partijprogramma beschikbaar						
De Groene Basis Piraten	8	1	0	0	0	1	0
De Republikeinse Politieke Partij	geen partijprogramma beschikbaar						
Democratische Socialisten Amsterdam	10	4	0	1	0	1	0
DENK	7	0	0	0	0	0	0
FVD	14	7	0	1	0	0	0
GroenLinks	102	26	1	4	1	0	0

Groep Otten	0	0	0	0	0	0	0
Hart voor Vrijheid	4	1	0	0	0	0	0
JA21	1	0	0	0	0	0	0
LEF - Voor de nieuwe generatie	3	4	1	1	0	0	0
Lijst Chan	1	0	0	0	0	0	0
Partij van de Ouderen	3	2	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	113	104	16	30	5	3	0
PvdA	46	14	4	7	1	1	0
SGP	geen partijprogramma beschikbaar						
SP	24	2	0	2	0	0	0
ST3M	36	26	0	11	1	0	0
VOLT	10	1	0	1	0	1	0
VVD	31	0	0	2	0	0	0
Totaal (%)	91,3%	73,9%	60,9%	30,4%	30,4%	0,0%	

3.5 Apeldoorn

In Apeldoorn doen 15 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 12 lokale afdelingen van landelijke partijen en 3 lokale partijen (GB Apeldoorn, Lokaal Apeldoorn en WijApeldoorn). GB Apeldoorn en WijApeldoorn hebben een puntenplan i.p.v. een verkiezingsprogramma. Deze zijn in verhouding erg beknopt. Van de rest van de partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. De programma's van 50PLUS en de VVD zijn in verhouding ook vrij kort.

Steenbreek

Gemeente Apeldoorn is aangesloten bij 'Steenbreek'. Er wordt in géén van de verkiezingsprogramma's 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

Alle partijen in Apeldoorn hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 5   *Overzicht thema's per partij in Apeldoorn.*

	groen	natuur	Natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	2	2	0	0	0	0	0
CDA	3	1	0	0	2	0	0
ChristenUnie	14	22	1	6	0	0	0
D'66	28	38	5	8	0	0	0
DENK	7	0	0	0	0	1	0
FVD	6	11	0	1	1	0	0
GB Apeldoorn (GemeenteBelangen)	1	2	0	0	0	0	0
GroenLinks	22	6	0	0	0	0	0
Lokaal Apeldoorn	22	5	2	1	0	0	0
Partij voor de Dieren	86	110	17	27	5	3	0
PvdA	3	10	0	0	0	1	0
SGP	10	2	0	1	0	0	0
SP	1	2	0	1	0	0	0
VVD	12	3	1	1	0	0	0
WijApeldoorn	3	4	0	0	0	0	0
Totaal (%)	100,0%	93,3%		53,3%	20,0%	20,0%	0,0%

3.6 Arnhem

In Arnhem doen 16 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 13 lokale afdelingen van landelijke partijen en 2 lokale partijen (Arnhem Centraal en Arnhemse Ouderen Partij). De Nederlandse Volks-Unie valt hier een beetje tussen. De partij was ooit ook landelijk, maar sinds 2018 doen ze alleen nog maar mee aan de gemeenteraadsverkiezingen van Arnhem.

Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse.

Steenbreek

Gemeente Arnhem is aangesloten bij 'Steenbreek'. Er wordt in géén van de verkiezingsprogramma's 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

15 van de 16 partijen in Arnhem hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (93,8%). Alleen de PVV niet. Arnhem Centraal valt op. Hun programma is kort, maar toch hebben zij 13 referenties naar groen.

Tabel 6   *Overzicht thema's per partij in Arnhem.*

	groen	natuur	natuurinclusief	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
Arnhem Centraal	13	1	0	0	0	0	0
Arnhemse Ouderen Partij	6	1	0	0	0	0	0
CDA	12	4	0	0	0	1	0
ChristenUnie	11	13	0	0	0	0	0
D'66	53	10	2	2	0	0	0
DENK	9	2	0	0	0	1	0
FVD	6	10	0	1	1	0	0
GroenLinks	113	33	3	23	4	10	0
JenO – De Partij voor Jong en Oud	1	0	0	0	0	0	0
Nederlandse Volks-Unie	1	1	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	92	117	18	29	5	3	0
PvdA	11	0	0	0	0	0	0
PVV	0	1	0	0	0	0	0
SP	11	3	0	0	0	2	0
VOLT	7	9	0	0	0	0	0
VVD	10	3	0	0	1	0	0
Totaal (%)	93,8%	87,5%		25,0%	25,0%	33,3%	0,0%

3.7 Assen

In Assen doen 10 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 8 lokale afdelingen van landelijke partijen en 2 lokale partijen (Assen Centraal en Stadspartij PLOP). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse.

Steenbreek

Gemeente Assen is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

9 van de 10 partijen in Assen hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (90,0%). Alleen de PvdA niet.

Tabel 7 Overzicht thema's per partij in Assen.

	groen	natuur	Natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	17	10	0	2	0	2	0
Assen Centraal	4	6	0	0	0	0	0
CDA	2	2	0	1	0	0	0
ChristenUnie	4	1	0	1	0	4	0
D'66	17	0	0	1	0	1	0
GroenLinks	31	8	0	4	3	0	0
PvdA	0	0	0	0	0	0	0
SP	2	0	0	1	0	0	0
Stadspartij PLOP	9	1	0	2	0	0	0
VVD	17	2	0	0	0	0	0
Totaal (%)	90,0%	70,0%		70,0%	10,0%	30,0%	0,0%

3.8 Breda

In Breda doen 15 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 10 lokale afdelingen van landelijke partijen en 5 lokale partijen (Breda Beslist, Buurtbelangen, Lijst Pim Fortuyn Breda, SHOUT! en Volkspartij Breda). Behalve van SHOUT! en de Volkspartij Breda, was er van de rest van de partijen een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse.

Steenbreek

Gemeente Breda is niet aangesloten bij 'Steenbreek'. Er wordt in 2 van de verkiezingsprogramma's 'Steenbreek' genoemd (CDA en PvdA) (15,4%).

Groen

Behalve Buurtbelangen hebben alle partijen in Breda aandacht voor 'groen' in hun verkiezingsprogramma(92,3%).

Tabel 8   *Overzicht thema's per partij in Breda.*

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodivers(iteit)	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	1	3	0	0	0	0	0
Breda Beslist	2	2	0	0	0	0	0
Buurtbelangen	0	2	0	0	0	0	0
CDA	14	5	1	1	0	0	1
ChristenUnie	21	19	0	9	1	1	0
D'66	43	27	1	3	0	0	0
FVD	7	10	0	1	1	0	0
GroenLinks	52	29	6	4	6	0	0
Lijst Pim Fortuyn Breda	5	10	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	81	110	17	31	6	3	0
PvdA	10	0	0	0	0	0	1
SHOUT!	geen programma		beschikbaar				
SP	2	1	0	0	0	0	0
Volkspartij Breda	geen programma		beschikbaar				
VVD	10	3	0	0	0	0	0
Totaal (%)	92,3%	92,3%	46,2%	30,8%	15,4%	15,4%	

3.9 Den Bosch

In Den Bosch doen 17 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 11 lokale afdelingen van landelijke partijen en 6 lokale partijen (Bosch Belang, De Bossche Groenen, *Gewoon* ge-DREVEN, Groep Gersjes / VOOR Den Bosch, Leefbaar 's-Hertogenbosch en Rosmalens Belang). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse.

Steenbreek

Gemeente Den Bosch is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

Alle partijen in Den Bosch hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 9   *Overzicht thema's per partij in Den Bosch.*

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	4	2	0	0	0	0	0
Bosch Belang	25	14	0	4	1	0	0
CDA	23	5	0	5	0	4	0
D'66	26	9	0	2	0	3	0
De Bossche Groenen	36	19	1	2	2	2	0
FVD	6	10	0	1	1	0	0
<i>Gewoon</i> ge-DREVEN	2	1	0	0	0	0	0
GroenLinks	39	19	0	8	0	0	0
Groep Gersjes / VOOR Den Bosch	6	6	1	0	0	0	0
Leefbaar 's-Hertogenbosch	1	0	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	85	109	17	29	5	3	0
PvdA	24	2	0	2	2	0	0
PVV	4	3	0	0	0	0	0
Rosmalens Belang	4	4	0	0	0	0	0
SP	5	1	0	1	0	0	0
VOLT	12	3	0	3	0	2	0
VVD	20	7	0	0	1	0	0
Totaal (%)	100,0%	94,2%		58,8%	35,3%	29,4%	0,0%

3.10 Den Haag

In Den Haag doen 21 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 14 lokale afdelingen van landelijke partijen en 7 lokale partijen (!NL, Haags Belang, Haagse Stadspartij, Hart voor Den Haag / Groep de Mos, Lijst Janice Roopram, Lijst Ramadhin en Lijst Ramdhani).

Behalve van Lijst Janice Roopram en Lijst Ramadhin was er van de rest van de partijen een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. De programma's van Lijst Ramdhani en de Nationale Bond tegen Overheidszaken zijn in verhouding met de rest vrij kort.

Steenbreek

Gemeente Den Haag is aangesloten bij 'Steenbreek'. In 7 van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (50PLUS, ChristenUnie, D'66, GroenLinks, Hart voor Den Haag / Groep De Mos, Partij voor de Dieren en de PvdA) (36,8%).

Groen

In 17 van de 19 verkiezingsprogramma's in Den Haag is er aandacht voor 'groen' (89,5%). Alleen Lijst Ramdhani en de Nationale Bond tegen Overheidszaken hebben dat niet.

Tabel 10 Overzicht thema's per partij in Den Haag.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	9	9	0	1	0	2	1
CDA	30	1	0	0	0	0	0
ChristenUnie+SGP	54	7	0	2	1	2	1
D'66	42	30	1	1	0	2	1
DENK	6	0	0	0	0	1	0
FVD	6	10	0	1	1	0	0
GroenLinks	60	17	1	1	0	0	1
Haags Belang	15	1	0	0	0	0	0
Haagse Stadspartij	29	2	0	4	1	2	0
Hart voor Den Haag / Groep de Mos	54	1	0	0	0	0	1
!NL	2	0	0	0	0	0	0
LEF	4	4	1	1	0	0	0
Lijst Janice Roopram	geen programma		beschikbaar				
Lijst Ramadhin	geen programma		beschikbaar				
Lijst Ramdhani	0	0	0	0	0	0	0
Nationale Bond tegen Overheidszaken	0	0	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	103	124	16	30	5	3	1
PvdA	29	2	0	4	0	2	1
PVV	19	9	0	2	0	0	0
SP	17	2	0	0	0	0	0
VVD	117	5	0	2	1	1	0
Totaal (%)	89,5%	78,9%		57,9%	26,3%	42,1%	36,8%

3.11 Deventer

In Deventer doen 12 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 7 lokale afdelingen van landelijke partijen en 5 lokale partijen (Deventer Belang, Deventer Sociaal, DeventerNu en Gemeentebelang). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse, hoewel het programma van DeventerNu in vergelijking met de andere programma's wel erg kort was (slechts 3 pagina's).

Steenbreek

Gemeente Deventer is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

Alle partijen in Deventer hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 11 Overzicht thema's per partij in Deventer.

	groen	natuur	Natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
Atheïstisch Seculiere Partij	5	0	0	2	0	0	0
CDA	6	7	0	2	0	3	0
ChristenUnie	21	20	0	11	1	3	0
D'66	11	8	0	7	0	2	0
DENK	7	0	0	0	0	1	0
Deventer Belang	18	0	0	0	0	0	0
Deventer Sociaal	8	18	0	1	0	0	0
DeventerNu	1	0	0	0	0	0	0
Gemeentebelang	13	1	0	2	0	1	0
GroenLinks	34	25	0	10	1	1	0
PvdA	14	3	2	0	0	4	0
VVD	18	8	0	1	0	1	0
Totaal (%)	100,0%	66,7%		66,7%	16,7%	66,7%	0,0%

3.12 Dordrecht

In Dordrecht doen 16 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 11 lokale afdelingen van landelijke partijen en 5 lokale partijen (Beter voor Dordt, Gewoon Dordt, MOEDD, Op Ons Eiland en de Vereniging Senioren Partij Dordrecht). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. De programma's van Gewoon Dordt, Jezus Leeft en MOEDD zijn in verhouding met de andere programma's wel erg kort.

Steenbreek

Gemeente Dordrecht is aangesloten bij 'Steenbreek'. In 2 van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (GroenLinks en Op Ons Eiland) (12,5%). In 56,3% van de programma's wordt wél gesproken over het verwijderen van stoeptegels t.b.v. groen/water.

Groen

Alle partijen in Dordrecht hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100%).

Tabel 12 Overzicht thema's per partij in Dordrecht.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek (aantal)	tegels
Beter voor Dordt	24	11	2	6	0	0	0	0
CDA	30	3	0	0	0	0	0	3
ChristenUnie+SGP	26	7	1	1	0	0	0	1
DENK	7	0	0	1	0	1	0	0
FVD	6	11	0	1	1	0	0	0
Gewoon Dordt	6	1	0	0	0	0	0	1
GroenLinks	23	24	2	5	6	2	1	1
Jezus Leeft	6	12	0	0	0	0	0	2
MOEDD	7	3	0	1	0	0	0	0
Op Ons Eiland	6	1	0	0	0	0	1	1
Partij voor de Dieren	87	115	17	28	6	3	0	1
PvdA	10	6	1	5	0	1	0	1
PVV	1	5	0	0	0	0	0	0
SP	10	6	0	1	0	0	0	1
Vereniging Senioren Partij	3	6	0	0	0	0	0	0
VVD	36	6	1	2	0	3	0	0
Totaal (%)	100,0%	93,8%		62,5%	18,8%	31,3%	12,5%	56,3%

3.13 Eindhoven

In Eindhoven doen 17 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 14 lokale afdelingen van landelijke partijen en 3 lokale partijen (Gewoon Eindhoven, Lijst Pim Fortuyn Eindhoven en Ouderen Appèl - Hart voor Eindhoven).

Van De Feestpartij en Gewoon Eindhoven was géén verkiezingsprogramma beschikbaar. Het programma van Ouderen Appèl - Hart voor Eindhoven is in vergelijking met de andere programma's aan de korte kant.

Steenbreek

Gemeente Eindhoven is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

In 13 van de 15 verkiezingsprogramma's in Eindhoven is er aandacht voor 'groen' (86,7%). Alleen de ChristenUnie en de Lijst Pim Fortuyn Eindhoven hebben dat niet.

Tabel 13 Overzicht thema's per partij in Eindhoven.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	14	14	0	2	0	2	0
CDA	35	1	0	0	0	0	0
ChristenUnie	0	0	0	0	0	0	0
D'66	20	2	0	1	0	0	0
De Feestpartij	geen programma		beschikbaar				
DENK	6	0	0	0	0	1	0
FVD	6	9	0	1	1	0	0
Gewoon Eindhoven	geen programma		beschikbaar				
GroenLinks	91	24	3	3	0	2	0
Lijst Pim Fortuyn Eindhoven	0	0	0	0	0	0	0
Ouderen Appèl - Hart voor Eindhoven	4	1	0	0	1	0	0
Partij voor de Dieren	78	105	14	28	3	3	0
Piratenpartij	4	1	0	0	0	0	0
PvdA	11	1	0	3	0	0	0
SP	11	2	0	2	0	0	0
VOLT	10	5	0	3	0	0	0
VVD	13	2	0	1	1	0	0
Totaal (%)	86,7%	80,0%	60,0%	26,7%	26,7%	0,0%	

3.14 Enschede

In Enschede doen 18 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 12 lokale afdelingen van landelijke partijen en 6 lokale partijen (Blanco (ten Wolde, J.H.L.), Blanco (Yilmaz, A), Burgerbelangen Enschede (BBE), EnschedeAnders, LINK en Verbindend Enschede).

Van Blanco (ten Wolde, J.H.L.) en Blanco (Yilmaz, A) is géén verkiezingsprogramma beschikbaar. Het programma van LINK is in vergelijking met de andere programma's aan de korte kant.

Steenbreek

Gemeente Enschede is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

In 14 van de 16 verkiezingsprogramma's in Enschede is er aandacht voor 'groen' (87,5%). Alleen LINK en Verbindend Enschede hebben dat niet.

Tabel 14 Overzicht thema's per partij in Enschede.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
Blanco (ten Wolde, J.H.L.)		geen programma		beschikbaar			
Blanco (Yilmaz, A)		geen programma		beschikbaar			
Burgerbelangen Enschede (BBE)	18	4	0	2	0	0	0
CDA	4	1	0	0	0	0	0
ChristenUnie	29	19	1	9	1	3	0
D'66	14	18	1	4	0	0	0
Democratisch Platform Enschede + BVNL	2	3	0	0	0	0	0
EnschedeAnders	7	3	0	11	0	0	0
FVD	6	10	0	1	2	0	0
GroenLinks	27	17	0	8	2	0	0
LINK	0	0	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	85	111	17	30	5	3	0
PvdA	20	3	0	1	0	0	0
PVV	1	0	0	0	1	0	0
SP	2	1	0	0	0	0	0
Verbindend Enschede	0	0	0	0	0	0	0
VOLT	9	0	0	4	1	0	0
VVD	11	4	0	0	1	1	0
Totaal (%)	87,5%	75,0%		56,3%	43,8%	18,8%	0,0%

3.15 Groningen

In Groningen doen 16 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 11 lokale afdelingen van landelijke partijen en 5 lokale partijen (Blanco kieslijst van Teunis Dokter, Partij voor de Zuinigheid, Partij voor het Noorden, Stadspartij 100% voor Groningen en Student en Stad). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. Het programma van de Partij voor de Zuinigheid is in verhouding met de andere programma's wel erg kort.

Steenbreek

Gemeente Groningen is aangesloten bij 'Steenbreek'. Er wordt in één van de verkiezingsprogramma's 'Steenbreek' genoemd (Partij voor de Dieren) (6,3%).

Groen

Alle partijen in Groningen hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 15 Overzicht thema's per partij in Groningen.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
Belang Van Nederland	9	5	0	0	0	0	0
Blanco kieslijst van Teunis Dokter	14	3	0	0	2	0	0
CDA	6	1	0	1	0	0	0
ChristenUnie	17	9	0	4	0	8	0
D'66	80	8	3	3	1	3	0
FVD	6	11	0	1	0	0	0
GroenLinks	38	33	2	12	2	0	0
Partij voor de Dieren	93	115	21	34	5	4	1
Partij voor de Zuinigheid	4	7	0	3	0	1	0
Partij voor het Noorden	9	6	0	0	1	0	0
PvdA	33	14	2	2	0	0	0
PVV	3	1	0	0	0	0	0
SP	5	0	0	0	0	0	0
Stadspartij 100% voor Groningen	20	2	0	2	0	0	0
Student en Stad	17	5	0	5	0	1	0
VVD	12	5	0	0	1	0	0
Totaal (%)	100%	93,8%		6,3%	37,5%	31,3%	6,3%

3.16 Haarlem

In Haarlem doen 18 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 12 lokale afdelingen van landelijke partijen en 5 lokale partijen (Actiepartij, Hart voor Haarlem, Heel Haarlem Groen, Jouw Haarlem en OPHaarlem). Trots Haarlem is een beetje een vreemde eend in de bijt, omdat het aanvankelijk een lokale afdeling van Trots op Nederland (landelijke partij) was en tegenwoordig partner is van de landelijke partij Boer Burger Beweging. Trots Haarlem is daarom een eigen categorie. Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse, hoewel Trots Haarlem liever spreekt van "de Wensenlijst van Haarlem" die zijn vertaald naar 10 speerpunten.

Steenbreek

Gemeente Haarlem is aangesloten bij 'Steenbreek'. In 3 van de 18 verkiezingsprogramma's 'Steenbreek' genoemd (16,7%), namelijk door de ChristenUnie, GroenLinks en OPHaarlem.

Groen

Alle partijen in Haarlem, op 50PLUS na, hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (94,4%).

Tabel 16 Overzicht thema's per partij in Haarlem.

	groen	natuur	Natuurinclusie(f)	Biodivers(iteit)	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	0	0	0	0	0	0	0
Actiepartij	15	3	1	3	0	0	0
Belang Van Nederland	9	0	0	1	0	1	0
CDA	22	9	1	3	0	0	0
ChristenUnie	47	11	0	7	0	3	2
D'66	95	19	3	8	0	2	0
DENK	6	0	0	0	0	1	0
FVD	6	10	0	1	1	0	0
GroenLinks	107	24	1	16	2	6	2
Hart voor Haarlem	5	0	0	0	0	0	0
Heel Haarlem Groen	15	0	0	0	0	0	0
Jouw Haarlem	15	6	1	4	0	0	0
OPHaarlem	22	1	0	0	0	1	1
Partij voor de Dieren	87	107	17	27	5	3	0
PvdA	25	1	0	3	1	1	0
SP	10	0	0	0	0	0	0
Trots Haarlem	1	0	0	0	0	0	0
VVD	13	3	0	0	0	0	0
Totaal (%)	94,4%	61,1%		55,6%	22,2%	44,4%	16,7%

3.17 Heerlen

In Heerlen doen 15 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 10 lokale afdelingen van landelijke partijen en 5 lokale partijen (Hart Leers, Jongerenpartij Heerlen, Ouderen Partij Heerlen, Partij Hoensbroeks Belang en Stadspartij Heerlen). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. De programma's van Hart Leers, Jezus Leeft, Partij Hoensbroeks Belang en Stadspartij Heerlen zijn in verhouding met de rest vrij kort.

Steenbreek

Gemeente Heerlen is aangesloten bij 'Steenbreek'. In 3 van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (GroenLinks, Partij voor de Dieren en de PvdA) (20,0%). De Ouderen Partij Heerlen heeft het wel over betegelde tuinen.

Groen

Behalve Hart Leers en Jezus Leeft, hebben alle partijen in Heerlen hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (86,7%).

Tabel 17 Overzicht thema's per partij in Heerlen.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek	tegel
CDA	8	0	0	1	0	0	0	0
D'66	29	3	0	1	0	0	0	0
FVD	9	11	0	1	0	0	0	0
GroenLinks	20	9	1	3	1	0	3	1
Hart Leers	0	0	0	0	0	0	0	0
Jezus Leeft	0	0	0	0	0	0	0	0
Jongerenpartij Heerlen	1	5	0	0	0	0	0	0
Ouderen Partij Heerlen	10	1	0	1	0	1	0	1
Partij Hoensbroeks Belang	3	1	0	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	91	113	18	36	4	6	1	1
PvdA	8	3	2	0	0	5	1	0
PVV	2	3	0	0	0	0	0	0
SP	16	5	0	1	0	0	0	0
Stadspartij Heerlen	4	0	0	0	0	0	0	0
VVD	11	5	0	0	1	0	0	0
Totaal (%)	86,7%	73,3%		46,7%	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%

3.18 Leeuwarden

In Leeuwarden doen 10 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 7 lokale afdelingen van landelijke partijen en 3 lokale partijen (Fryske Nasjonale Partij, Gemeentebelangen en Lijst058). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. Het programma van Lijst058 is in verhouding met de andere programma's wel erg kort.

Steenbreek

Gemeente Leeuwarden is aangesloten bij 'Steenbreek'. Er wordt in één van de verkiezingsprogramma's 'Steenbreek' genoemd (PvdA) (10,0%).

Groen

Alle partijen in Leeuwarden hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 18 Overzicht thema's per partij in Leeuwarden.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
CDA	8	9	0	3	1	2	0
ChristenUnie	8	5	0	5	0	0	0
D'66	17	12	0	1	0	0	0
FNP (Fryske Nasjonale Partij)	9	11	0	1	1	0	0
FVD	6	11	0	1	0	0	0
Gemeentebelangen (GBL)	10	0	0	0	1	0	0
GroenLinks	64	37	10	11	3	0	0
LIJST058	2	2	0	0	0	0	0
PvdA	31	4	1	5	0	0	1
VVD	7	8	0	2	1	0	0
Totaal (%)	100,0%	90,0%		80,0%	50,0%	10,0%	10,0%

3.19 Lelystad

In Lelystad doen 17 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 10 lokale afdelingen van landelijke partijen en 7 lokale partijen (Gemeente Belangen Lelystad, Inwoners Partij Lelystad, JongLelystad, Leefbaar Lelystad, Mooi Lelystad, Partij MENS en de Partij voor Logisch Beleid). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. De programma's van de Partij voor logisch Beleid en de PVV zijn in verhouding vrij kort.

Steenbreek

Gemeente Lelystad is aangesloten bij 'Steenbreek'. Er wordt in géén van de verkiezingsprogramma's 'Steenbreek' genoemd (0,0%). De ChristenUnie, D'66 en GroenLinks hebben het in hun programma wel over het vervangen van stoeptegels door groen: "tegels eruit, planten erin" (D'66).

Groen

15 van de 17 partijen in Lelystad hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (88,2%). Alleen de Partij voor Logisch Beleid (PvLB) en de PvdA hebben dat niet.

Tabel 19 Overzicht thema's per partij in Lelystad.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
CDA	6	1	0	0	0	0	0
ChristenUnie	12	9	1	1	0	4	0
D'66	11	8	0	0	0	3	0
DENK	6	0	0	0	0	1	0
FVD	8	15	0	1	1	0	0
Gemeente Belangen Lelystad	5	13	0	2	0	1	0
GroenLinks	28	21	1	11	1	4	0
Inwoners Partij Lelystad	4	10	0	1	0	0	0
JongLelystad	1	4	0	0	0	0	0
Leefbaar Lelystad	2	4	0	0	1	0	0
Mooi Lelystad	2	1	0	0	0	0	0
Partij MENS (Met Eigenheid Naar Samen)	2	3	0	0	0	0	0
Partij voor Logisch Beleid (PvLB)	0	0	0	0	0	0	0
PvdA	0	2	0	0	0	0	0
PVV	1	0	0	0	0	0	0
SP	9	1	0	0	0	0	0
VVD	7	10	0	0	2	1	0
Totaal (%)	88,2%	82,4%	29,4%	23,5%	35,3%	0,0%	

3.20 Maastricht

In Maastricht doen 23 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 13 lokale afdelingen van landelijke partijen en 10 lokale partijen (Blanco Lijst 20 (De Groof, M.G.M.), Groep Gunther, Liberale Partij Maastricht, M:OED, Maastricht Vooruit, Maastrichtse Ondernemers Partij, Partij Veilig Maastricht, RE:SET, Seniorenpartij Maastricht en Sociaal Actieve Burgerpartij).

Van Blanco Lijst 20 (De Groof, M.G.M.) was géén verkiezingsprogramma beschikbaar. De programma's van Groep Gunther, de Maastrichtse Ondernemers Partij, Partij Veilig Maastricht en RE:SET zijn in vergelijking met de andere programma's aan de korte kant.

Steenbreek

Gemeente Maastricht is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%). Er wordt door D'66, GroenLinks, de Liberale Partij Maastricht en de Partij voor de Dieren wél gesproken over het verwijderen van tegels t.b.v. bloemen en planten (18,2%).

Groen

In 19 van de 22 verkiezingsprogramma's in Maastricht is er aandacht voor 'groen' (86,4%). Alleen Maastricht Vooruit, Partij Veilig Maastricht en RE:SET hebben dat niet.

Tabel 20 Overzicht thema's per partij in Maastricht.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodivers(iteit)	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek	tegel
50PLUS	2	2	0	0	0	0	0	0
Belang Van Nederland	8	1	0	0	0	1	0	0
Blanco Lijst 20 (De Groof, M.G.M.)	geen programma		beschikbaar					
CDA	18	11	0	0	0	0	0	0
ChristenUnie	19	20	0	9	1	3	0	0
D'66	9	1	1	1	0	0	0	3
FVD	8	18	0	1	2	0	0	0
GroenLinks	54	13	5	10	0	2	0	1
Groep Gunther	1	1	0	0	0	0	0	0
Liberaal Partij Maastricht	18	5	0	0	0	0	0	4
M:OED	4	1	0	0	0	0	0	0
Maastricht Vooruit	0	0	0	0	0	0	0	0
Maastrichtse Ondernemers Partij	1	0	0	0	0	0	0	0
Partij Veilig Maastricht	0	0	0	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	98	117	17	31	4	3	0	1
PvdA	2	1	0	0	0	0	0	0
PVV	1	2	0	0	0	0	0	0
RE:SET	0	0	0	0	0	0	0	0
Seniorenpartij Maastricht	10	0	0	0	0	0	0	0
Sociaal Actieve Burgerpartij	6	0	0	0	0	0	0	0
SP	17	10	0	1	0	0	0	0
VOLT	5	0	0	0	0	0	0	0
VVD	6	1	0	0	0	0	0	0
Totaal (%)	86,4%	68,2%	27,3%	13,6%	18,2%	0,0%	18,2%	

3.21 Nijmegen

In Nijmegen doen 14 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 11 lokale afdelingen van landelijke partijen en 3 lokale partijen (Blanco (Donders, A.J.A.), Gewoon Nijmegen.nu en Stadspartij Nijmegen).

Behalve van Blanco (Donders, A.J.A.), was er van de rest van de partijen een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse.

Steenbreek

Gemeente Nijmegen is aangesloten bij 'Steenbreek'. In 5 van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (D'66, GroenLinks, Partij voor de Dieren, PvdA en de SP) (38,5%).

Groen

Alle partijen in Nijmegen hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 21 Overzicht thema's per partij in Nijmegen.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	3	1	0	0	0	0	0
Blanco (Donders, A.J.A.)	geen programma		beschikbaar				
CDA	6	5	0	1	0	0	0
D'66	18	6	0	0	0	1	2
DENK	10	1	1	0	0	1	0
FVD	6	10	0	1	1	0	0
Gewoon Nijmegen.nu	6	1	0	0	0	0	0
GroenLinks	96	38	5	8	0	0	2
Partij voor de Dieren	94	111	19	28	5	3	1
Piratenpartij	9	2	0	0	0	0	0
PvdA	42	11	4	3	0	0	1
SP	23	3	2	0	0	0	1
Stadspartij	15	2	0	0	0	0	0
VVD	15	8	0	0	0	0	0
Totaal (%)	100,0%	100,0%	38,5%	15,4%	23,1%	38,5%	

3.22 Rotterdam

In Rotterdam doen 19 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 13 lokale afdelingen van landelijke partijen en 6 lokale partijen (Beweging Armoedebestrijding Rotterdam, Jong Rotterdam, Leefbaar Rotterdam, Lijst Meeuwissen, Socialisten 010 en Wij Kleurrijk Rotterdam). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. De programma's van Jezus Leeft, Jong Rotterdam, Lijst Meeuwissen en Wij Kleurrijk Rotterdam zijn in verhouding met de andere programma's wel erg kort.

Steenbreek

Gemeente Rotterdam is aangesloten bij 'Steenbreek'. In één van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (PvdA) (5,3%).

Groen

18 van de 19 partijen in Rotterdam hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (94,7%).

Tabel 22 Overzicht thema's per partij in Rotterdam.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	16	10	0	2	0	2	0
Beweging Armoedebestrijding Rotterdam	1	0	0	0	0	0	0
Bij1	7	7	1	1	2	0	0
CDA	25	2	1	0	0	2	0
ChristenUnie	28	2	0	1	0	1	0
D'66	42	5	0	7	1	2	0
DENK	10	5	0	0	0	0	0
FVD	6	11	0	1	1	0	0
GroenLinks	86	34	4	16	0	4	0
Jezus Leeft	0	0	0	0	0	0	0
Jong Rotterdam	2	1	0	0	0	0	0
Leefbaar Rotterdam	14	4	0	4	0	1	0
Lijst Meeuwissen	1	0	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	90	107	15	30	5	3	0
PvdA	21	10	1	2	1	2	1
Socialisten 010	9	4	0	1	0	0	0
VOLT	10	1	0	2	0	1	0
VVD	13	5	0	0	1	2	0
Wij Kleurrijk Rotterdam	2	2	0	0	0	0	0
Totaal (%)	94,7%	84,2%		57,9%	31,6%	52,6%	5,3%

3.23 Schiedam

In Schiedam doen 12 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 6 lokale afdelingen van landelijke partijen en lokale partijen (Algemeen Ouderen Verbond, Blanco lijst 12 (M. Janssen), Lokaal Onafhankelijk Schiedam, OuderenPartij Schiedam, Progressief Schiedam).

Van Blanco lijst 12 (M. Janssen) en het Sociaal Liberaal Verbond was géén verkiezingsprogramma beschikbaar. De programma's van OuderenPartij Schiedam en de PvdA zijn in vergelijking met de andere programma's aan de korte kant.

Steenbreek

Gemeente Schiedam is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%). D'66 heeft het wél over 'tegelwippen'.

Groen

Alle partijen in Schiedam hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 23 Overzicht thema's per partij in Schiedam.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek	tegels
Algemeen Ouderen Verbond	14	1	0	0	0	0	0	0
Blanco lijst 12 (M. Janssen)	geen programma		beschikbaar					
CDA	15	2	0	1	0	0	0	0
D'66	21	2	1	2	0	1	0	3
DENK	8	0	0	0	0	1	0	0
GroenLinks	62	13	4	7	0	2	0	0
Lokaal Onafhankelijk Schiedam	4	1	0	0	0	0	0	0
OuderenPartij Schiedam	2	0	0	0	0	0	0	0
Progressief Schiedam	11	4	1	3	0	3	0	0
PvdA	4	0	0	0	0	0	0	0
Sociaal Liberaal Verbond	geen programma		beschikbaar					
VVD	10	5	0	0	1	0	0	0
Totaal (%)	100,0%	70,0%	40,0%	10,0%	40,0%	0,0%	10,0%	

3.24 Tilburg

In Tilburg doen 14 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 10 lokale afdelingen van landelijke partijen en 4 lokale partijen (Lijst Smolders, Lokaal Tilburg, ONS Tilburg en Voor Tilburg). Hart voor Vrijheid is als lokale afdeling van een landelijke politieke partij gerekend, omdat de partij deelneemt in meerdere gemeenten. Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse.

Steenbreek

Gemeente Tilburg is aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

Alle partijen in Tilburg hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 24 Overzicht thema's per partij in Tilburg.

	groen	natuur	Natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
50PLUS	8	3	0	1	0	0	0
CDA	12	1	0	0	0	2	0
D'66	43	15	0	4	4	10	0
FVD	7	11	0	1	1	0	0
GroenLinks	65	27	4	5	2	4	0
Hart voor Vrijheid	4	6	0	0	0	0	0
Lijst Smolders Tilburg	6	0	0	0	0	0	0
Lokaal Tilburg	6	3	0	0	0	0	0
ONS Tilburg	3	0	0	0	0	0	0
Partij voor de Dieren	85	107	17	27	5	3	0
PvdA	18	4	0	1	0	0	0
SP	8	0	0	0	0	3	0
Voor Tilburg	1	0	0	0	0	0	0
VVD	15	2	0	0	0	0	0
Totaal (%)	100,0%	71,4%		42,9%	28,6%	35,7%	0,0%

3.25 Utrecht

In Utrecht doen 20 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 15 lokale afdelingen van landelijke partijen en 5 lokale partijen (Blanco (Van de Wal, R.M.W.A.H.C.), EenUtrecht, Socialisten Utrecht, Stadsbelang Utrecht en Student & Starter). Van Blanco (Van de Wal, R.M.W.A.H.C.) en Belang Van Nederland waren géén verkiezingsprogramma's beschikbaar.

Steenbreek

Gemeente Utrecht is aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

Alle partijen in Utrecht hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 25 Overzicht thema's per partij in Utrecht.

	groen	natuur	Natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
Belang Van Nederland		geen programma		beschikbaar			
Bij1	9	20	0	4	1	0	0
Blanco (Van de Wal, R.M.W.A.H.C.)		geen programma		beschikbaar			
CDA	32	4	2	2	0	4	0
ChristenUnie	33	16	1	7	0	0	0
D'66	62	18	2	4	0	3	0
DENK	7	0	0	0	0	1	0
EenUtrecht	15	1	0	0	0	0	0
FVD	6	10	0	1	1	0	0
GroenLinks	106	29	0	20	2	2	0
Partij voor de Dieren	93	113	19	33	5	3	0
Piratenpartij	14	9	0	8	0	0	0
PvdA	20	3	1	1	0	3	0
PVV	1	0	0	0	0	0	0
Socialisten Utrecht	18	7	0	1	0	1	0
SP	14	3	0	1	0	0	0
Stadsbelang Utrecht	11	2	0	1	0	0	0
Student & Starter	33	7	1	3	0	4	0
VOLT	9	5	0	3	0	1	0
VVD	14	6	0	0	1	0	0
Totaal (%)	100,0%	88,9%		77,8%	27,8%	50,0%	0,0%

3.26 Zaanstad

In Zaanstad doen 14 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 11 lokale afdelingen van landelijke partijen en 3 lokale partijen (Democratisch Zaanstad, Partij voor Ouderen en Veiligheid en ROSA). Behalve van Belang Van Nederland was er van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse. Het programma van het CDA was in vergelijking met de rest wel erg kort.

Steenbreek

Gemeente Zaanstad is aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

Alle partijen in Zaanstad hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 26 Overzicht thema's per partij in Zaanstad.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodiversiteit	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
Belang Van Nederland	geen programma		beschikbaar				
CDA	1	0	0	0	0	0	0
ChristenUnie	28	35	0	3	3	5	0
D'66	15	8	1	4	4	1	0
Democratisch Zaanstad	2	1	0	0	0	0	0
DENK	6	0	0	0	0	1	0
GroenLinks	40	19	1	10	1	2	0
Partij voor de Dieren	85	109	17	30	6	3	0
Partij voor Ouderen en Veiligheid	1	1	0	0	1	0	0
PvdA	12	13	0	0	1	0	0
PVV	4	0	0	0	1	0	0
ROSA	29	15	0	6	4	6	0
SP	17	18	0	0	1	0	0
VVD	19	12	0	1	2	1	0
Totaal (%)	100,0%	76,9%	46,2%	76,9%	53,8%	0,0%	

3.27 Zwolle

In Zwolle doen 10 partijen mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, waarvan 9 lokale afdelingen van landelijke partijen en 1 lokale partij (Swollwacht). Van alle partijen was er een partijprogramma beschikbaar ten tijde van de analyse.

Steenbreek

Gemeente Zwolle is op dit moment niet aangesloten bij 'Steenbreek'. In géén van de verkiezingsprogramma's wordt 'Steenbreek' genoemd (0,0%).

Groen

Alle partijen in Zwolle hebben 'groen' in hun verkiezingsprogramma opgenomen (100,0%).

Tabel 27 Overzicht thema's per partij in Zwolle.

	groen	natuur	natuurinclusie(f)	biodivers(iteit)	bodem	klimaatadaptatie	Steenbreek
CDA	24	5	0	5	0	1	0
ChristenUnie	30	23	2	9	0	9	0
D'66	20	24	2	3	1	1	0
GroenLinks	54	26	1	12	2	1	0
Partij voor de Dieren	85	109	17	31	5	3	0
PvdA	24	9	0	3	1	0	0
SP	3	2	0	0	0	0	0
Swollwacht	17	7	0	4	0	1	0
VOLT	10	13	1	4	1	2	0
VVD	5	1	0	0	0	1	0
Totaal (%)	100,0%	100,0%		80,0%	50,0%	80,0%	0,0%

---

4 Steden vergeleken op thema

4.1 Groen

Van de in totaal 411 verkiezingsprogramma's had 95,1% aandacht voor groen. In onderstaande tabel staan de percentages van de verkiezingsprogramma's met aandacht voor groen per stad. De kolom links zijn de steden met méér dan gemiddeld aandacht voor groen. De kolom rechts zijn de steden met minder dan gemiddeld aandacht voor groen.

Groen (%)		Groen (%)	
Alkmaar	100,0%	Rotterdam	94,7%
Apeldoorn	100,0%	Haarlem	94,4%
Den Bosch	100,0%	Arnhem	93,8%
Deventer	100,0%	Almere	93,3%
Dordrecht	100,0%	Amersfoort	92,9%
Groningen	100,0%	Breda	92,3%
Leeuwarden	100,0%	Amsterdam	91,3%
Nijmegen	100,0%	Assen	90,0%
Schiedam	100,0%	Den Haag	89,5%
Tilburg	100,0%	Lelystad	88,2%
Utrecht	100,0%	Enschede	87,5%
Zaanstad	100,0%	Eindhoven	86,7%
Zwolle	100,0%	Heerlen	86,7%
		Maastricht	86,4%

4.2 Natuur

Van de in totaal 411 verkiezingsprogramma's had 82,6% aandacht voor natuur. In onderstaande tabel staan de percentages van de verkiezingsprogramma's met aandacht voor natuur per stad. De kolom links zijn de steden met méér dan gemiddeld aandacht voor natuur. De kolom rechts zijn de steden met minder dan gemiddeld aandacht voor natuur.

Natuur (%)		Natuur (%)	
Alkmaar	100,0%	Lelystad	82,4%
Nijmegen	100,0%	Almere	80,0%
Zwolle	100,0%	Eindhoven	80,0%
Den Bosch	94,2%	Den Haag	78,9%
Dordrecht	93,8%	Zaanstad	76,9%
Groningen	93,8%	Enschede	75,0%
Apeldoorn	93,3%	Amsterdam	73,9%
Breda	92,3%	Heerlen	73,3%
Leeuwarden	90,0%	Tilburg	71,4%
Utrecht	88,9%	Assen	70,0%
Arnhem	87,5%	Schiedam	70,0%
Amersfoort	85,7%	Maastricht	68,2%
Rotterdam	84,2%	Deventer	66,7%
		Haarlem	61,1%

4.3 Biodiversiteit

Van de in totaal 411 verkiezingsprogramma's had 52,9% aandacht voor biodiversiteit. In onderstaande tabel staan de percentages van de verkiezingsprogramma's met aandacht voor biodiversiteit per stad. De kolom links zijn de steden met méér dan gemiddeld aandacht voor biodiversiteit. De kolom rechts zijn de steden met minder dan gemiddeld aandacht voor biodiversiteit.

Biodiversiteit (%)		Biodiversiteit (%)	
Leeuwarden	80,0%	Heerlen	46,7%
Zwolle	80,0%	Breda	46,2%
Utrecht	77,8%	Zaanstad	46,2%
Assen	70,0%	Tilburg	42,9%
Alkmaar	66,7%	Schiedam	40,0%
Deventer	66,7%	Nijmegen	38,5%
Dordrecht	62,5%	Lelystad	29,4%
Amsterdam	60,9%	Maastricht	27,3%
Almere	60,0%	Arnhem	25,0%
Eindhoven	60,0%	Groningen	6,3%
Den Bosch	58,8%		
Den Haag	57,9%		
Rotterdam	57,9%		
Amersfoort	57,1%		
Enschede	56,3%		
Haarlem	55,6%		
Apeldoorn	53,3%		

4.4 Bodem

Van de in totaal 411 verkiezingsprogramma's had 30,6% aandacht voor de bodem. In onderstaande tabel staan de percentages van de verkiezingsprogramma's met aandacht voor de bodem per stad. De kolom links zijn de steden met méér dan gemiddeld aandacht voor de bodem. De kolom rechts zijn de steden met minder dan gemiddeld aandacht voor de bodem.

	Bodem (%)		Bodem (%)
Zaanstad	76,9%	Amsterdam	30,4%
Almere	53,3%	Tilburg	28,6%
Leeuwarden	50,0%	Utrecht	27,8%
Zwolle	50,0%	Eindhoven	26,7%
Enschede	43,8%	Den Haag	26,3%
Amersfoort	42,9%	Arnhem	25,0%
Alkmaar	40,0%	Lelystad	23,5%
Groningen	37,5%	Haarlem	22,2%
Den Bosch	35,3%	Apeldoorn	20,0%
Rotterdam	31,6%	Heerlen	20,0%
Breda	30,8%	Dordrecht	18,8%
		Deventer	16,7%
		Nijmegen	15,4%
		Maastricht	13,6%
		Assen	10,0%
		Schiedam	10,0%

4.5 Klimaatadaptatie

In 37,4% van alle verkiezingsprogramma's werd de term klimaatadaptatie gebruikt. In onderstaande tabel staan de percentages van de verkiezingsprogramma's waarin de term klimaatadaptatie werd gebruikt per stad. De kolom links zijn de steden met méér dan gemiddeld vaak klimaatadaptatie. De kolom rechts zijn de steden met minder dan gemiddeld vaak klimaatadaptatie.

	Klimaatadaptatie (%)		Klimaatadaptatie (%)
Zwolle	80,0%	Tilburg	35,7%
Alkmaar	66,7%	Lelystad	35,3%
Deventer	66,7%	Arnhem	33,3%
Amersfoort	64,3%	Dordrecht	31,3%
Zaanstad	53,8%	Groningen	31,3%
Rotterdam	52,6%	Amsterdam	30,4%
Utrecht	50,0%	Assen	30,0%
Haarlem	44,4%	Den Bosch	29,4%
Den Haag	42,1%	Eindhoven	26,7%
Almere	40,0%	Nijmegen	23,1%
Schiedam	40,0%	Apeldoorn	20,0%
		Heerlen	20,0%
		Enschede	18,8%
		Maastricht	18,2%
		Breda	15,4%
		Leeuwarden	10,0%

4.6 Steenbreek

In 31 van alle verkiezingsprogramma's (7,5%) werd gesproken over 'Operatie Steenbreek'. In onderstaande tabel staan de percentages en de aantallen verkiezingsprogramma's waarin over Steenbreek gesproken werd per stad. De kolom links zijn de steden waar wél werd gesproken over Steenbreek. De kolom rechts zijn de steden waar niet werd gesproken over Steenbreek. Opvallend is dat gemeente Breda de enige gemeente is, die nog niet deelneemt aan 'Operatie Steenbreek', maar het woord Steenbreek komt wel voor in de verkiezingsprogramma's (CDA en PvdA).

	Steenbreek (%)	Steenbreek (aantal)		Steenbreek (%)	Steenbreek (aantal)
Den Haag	36,8%	7	Amsterdam	0,0%	0
Nijmegen	38,5%	5	Apeldoorn	0,0%	0
Amersfoort	21,4%	3	Arnhem	0,0%	0
Haarlem	16,7%	3	Assen	0,0%	0
Heerlen	20,0%	3	Den Bosch	0,0%	0
Almere	13,3%	2	Deventer	0,0%	0
Breda	15,4%	2	Eindhoven	0,0%	0
Dordrecht	12,5%	2	Enschede	0,0%	0
Alkmaar	6,7%	1	Lelystad	0,0%	0
Groningen	6,3%	1	Maastricht	0,0%	0
Leeuwarden	10,0%	1	Schiedam	0,0%	0
Rotterdam	5,3%	1	Tilburg	0,0%	0
			Utrecht	0,0%	0
			Zaanstad	0,0%	0
			Zwolle	0,0%	0

---

5 Overzichten partijen

5.1 Partijen en thema's

Om een idee te krijgen welke partijen in meer of mindere mate aandacht geven aan de thema's, is op de volgende pagina een tabel te zien met daarin de aantallen en de percentages per partij. Daaronder staan de aantallen en percentages van de hele sample, van ouderenpartijen en jongerenpartijen.

Groen

Partij voor de Dieren, GroenLinks en D'66 scoren hier het hoogst. De landelijke partijen scoren, op de PvdA, 50PLUS en de PVV na, boven gemiddeld. Dat geldt wat betreft percentage ook voor de ouderen en de jongeren, maar die scoren weer beduidend lager dan gemiddeld op de aantallen referenties naar groen in de verkiezingsprogramma's.

Natuur

Partij voor de Dieren, GroenLinks en de ChristenUnie scoren hier het hoogst. Bij1 en FVD hebben het wel in al hun verkiezingsprogramma's over dit onderwerp. DENK scoort hier opvallend laag. Ook de PVV scoort niet zo hoog. De ouderen en de jongeren zitten wat percentage betreft weer boven gemiddeld, maar weer beduidend lager dan gemiddeld op de aantallen referenties naar natuur in de verkiezingsprogramma's.

Biodiversiteit

Partij voor de Dieren, GroenLinks en de ChristenUnie scoren hier het hoogst. Bij1 en FVD hebben het wel in al hun verkiezingsprogramma's over dit onderwerp. DENK en de PVV scoren hier opvallend laag. De ouderen en de jongeren zitten wat percentage betreft weer boven gemiddeld, maar weer beduidend lager dan gemiddeld op de aantallen referenties naar biodiversiteit in de verkiezingsprogramma's.

Bodem

Bij1 en de Partij voor de Dieren hebben in alle verkiezingsprogramma's aandacht voor de bodem. Belang van Nederland en 50PLUS in geen enkel programma. De landelijke partijen scoren gezamenlijk boven het gemiddelde. De ouderenpartijen en de jongerenpartijen onder het gemiddelde.

Klimaatadaptatie

Bij de Partij voor de Dieren en DENK is deze term het meest gangbaar. Bij1, FVD en de PVV gebruiken de term niet. De landelijke partijen en de jongerenpartijen gebruiken de term vaker dan gemiddeld. De ouderenpartijen minder vaak dan gemiddeld.

Steenbreek

Bij de PvdA, GroenLinks, Partij voor de Dieren en D'66 komt Steenbreek het vaakst voor. 7 van de landelijke partijen en de jongerenpartijen hebben het in geen enkel verkiezingsprogramma over Steenbreek.

Tabel 28 Overzicht thema's per partij.

	Gemiddeld aantal pagina's	Steenbreek genoemd (%)	Groen in verschillende programma's (%)	Groen (gemiddeld aantal referenties)	Natuur in verschillende programma's (%)	Natuur (gemiddeld aantal referenties)	Biodiversiteit in verschillende programma's (%)	Biodiversiteit (gemiddeld aantal referenties)	Bodem in verschillende programma's (%)	Klimaatadaptatie in verschillende programma's (%)
Partij voor de Dieren	37,2	18,2%	100,0%	90,2	100,0%	112,0	100,0%	30,1	100,0%	100,0%
GroenLinks	44,9	22,2%	100,0%	57,7	100,0%	23,1	96,3%	8,6	66,7%	59,3%
D'66	41,0	15,4%	100,0%	35,6	96,2%	12,4	88,5%	3,4	34,6%	69,2%
ChristenUnie	50,2	9,1%	95,5%	23,5	95,5%	14,3	90,9%	5,3	40,9%	72,7%
VVD	35,6	0,0%	100,0%	18,3	96,3%	4,7	33,3%	0,5	51,9%	33,3%
PvdA	35,9	25,9%	92,6%	17,1	85,2%	4,7	63,0%	1,7	25,9%	40,7%
CDA	32,2	3,7%	100,0%	14,6	92,6%	3,9	51,9%	1,2	11,1%	33,3%
SP	25,5	8,7%	100,0%	11,4	82,6%	3,5	52,2%	0,8	13,0%	13,0%
VOLT	21,9	0,0%	100,0%	9,1	77,8%	4,1	77,8%	2,2	22,2%	55,6%
Bij1	51,8	0,0%	100,0%	8,0	100,0%	12,3	100,0%	1,8	100,0%	0,0%
DENK	30,5	0,0%	100,0%	7,5	18,8%	0,5	6,3%	0,1	6,3%	87,5%
FVD	42,0	0,0%	100,0%	6,9	100,0%	11,1	100,0%	1,0	76,2%	0,0%
BVNL	22,5	0,0%	100,0%	6,8	75,0%	1,8	25,0%	0,3	0,0%	50,0%
50PLUS	31,5	7,7%	84,6%	6,2	84,6%	4,4	46,2%	0,7	0,0%	30,8%
PVV	20,3	0,0%	91,7%	3,5	58,3%	2,0	8,3%	0,2	16,7%	0,0%
Gemiddeld	34,9	7,4%	97,6%	21,1	84,2%	14,3	62,6%	3,8	37,7%	43,0%
Totale sample (n=411)	31,2	7,5%	95,1%	20,0	82,6%	12,2	52,9%	3,4	30,6%	37,4%
Ouderen	26,0	4,3%	95,7%	6,3	82,6%	3,2	30,4%	0,4	8,7%	21,7%
Jongeren	23,9	0,0%	100,0%	8,9	87,5%	4,2	68,8%	1,9	12,5%	43,8%

6 Vergelijking met voorgaande verkiezingen

6.1 Dezelfde steden in 2022 vergeleken met 2018, 2014 en 2010

	Aantal partijen	Aantal verkiezingsprogramma's	Aantal groen	2022	2018	2014	2010
Alkmaar	15	15	15	100,0%	92,9%		92,3%
Amersfoort	15	14	13	92,9%	100,0%	90,0%	81,8%
Amsterdam	26	23	21	91,3%	75,0%	66,7%	88,2%
Arnhem	16	16	15	93,8%	100,0%	70,6%	69,2%
Den Haag	21	19	17	89,5%	92,9%	92,3%	82,4%
Deventer	12	12	12	100,0%	63,6%	83,3%	77,8%
Dordrecht	16	16	16	100,0%	83,3%	100,0%	87,5%
Eindhoven	17	15	13	86,7%	81,8%	68,8%	86,7%
Enschede	18	16	14	87,5%	66,7%	81,8%	88,9%
Haarlem	18	18	17	94,4%	90,9%	100,0%	
Heerlen	15	15	13	86,7%	100,0%	70,0%	91,7%
Maastricht	23	22	19	86,4%	81,8%	54,5%	75,0%
Nijmegen	14	13	13	100,0%	91,7%	88,9%	85,7%
Rotterdam	19	19	18	94,7%	76,9%	81,8%	80,0%
Schiedam	12	10	10	100,0%	84,6%	81,8%	
Utrecht	20	18	18	100,0%	85,7%	66,7%	91,7%
Zaanstad	14	13	13	100,0%	93,3%	92,9%	85,7%
Gemiddeld	17,12	16,12	15,12	94,3%	87,2%	80,6%	84,3%

6.2 Alle 29 steden vergeleken met 2018, 2014 en 2010

	Aantal partijen	Aantal verkiezingsprogramma's	Aantal groen	2022	2018	2014	2010
Alkmaar	15	15	15	100,0%	92,9%		92,3%
Almere	15	15	14	93,3%			
Amersfoort	15	14	13	92,9%	100,0%	90,0%	81,8%
Amsterdam	26	23	21	91,3%	75,0%	66,7%	88,2%
Apeldoorn	15	15	15	100,0%			
Arnhem	16	16	15	93,8%	100,0%	70,6%	69,2%
Assen	10	10	9	90,0%			
Breda	15	13	12	92,3%			
Den Bosch	17	17	17	100,0%			
Den Haag	21	19	17	89,5%	92,9%	92,3%	82,4%
Deventer	12	12	12	100,0%	63,6%	83,3%	77,8%
Dordrecht	16	16	16	100,0%	83,3%	100,0%	87,5%
Eindhoven	17	15	13	86,7%	81,8%	68,8%	86,7%
Enschede	18	16	14	87,5%	66,7%	81,8%	88,9%
Groningen	16	16	16	100,0%			
Haarlem	18	18	17	94,4%	90,9%	100,0%	
Heerlen	15	15	13	86,7%	100,0%	70,0%	91,7%
Leeuwarden	10	10	10	100,0%			
Lelystad	17	17	15	88,2%			
Maastricht	23	22	19	86,4%	81,8%	54,5%	75,0%
Nijmegen	14	13	13	100,0%	91,7%	88,9%	85,7%
Rotterdam	19	19	18	94,7%	76,9%	81,8%	80,0%
Schiedam	12	10	10	100,0%	84,6%	81,8%	
Tilburg	14	14	14	100,0%			
Utrecht	20	18	18	100,0%	85,7%	66,7%	91,7%
Zaanstad	14	13	13	100,0%	93,3%	92,9%	85,7%
Zwolle	10	10	10	100,0%			

Gemiddeld	15,93	15,22	14,41	95,1%	87,2%	80,6%	84,3%
------------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

---

7 Conclusies

De verkiezingsprogramma's die zijn vergeleken met elkaar variëren sterk in lengte. Er zijn er met meer dan honderd pagina's en anderen hebben een paar punten op papier. Sommige partijen gebruiken 'templates' (in alle steden hetzelfde verkiezingsprogramma met hier en daar een aanpassing), of partijen die uniekere verkiezingsprogramma's hebben. Het ene programma is concreet en de andere weer algemeen. Dit maakt vergelijken en interpreteren soms lastig.

In 2022 is het percentage verkiezingsprogramma's met aandacht voor groen verder opgelopen. Zowel mét (95,1%) als zonder de extra steden in deze notitie (94,3%) ligt het percentage hoger dan in 2018, 2014 en 2010. Na het dipje van neemt het percentage sinds 2014 gestaag toe.

Bijna alle landelijke partijen hebben aandacht voor groen in hun verkiezingsprogramma's. Op de thema's scoren de Partij voor de Dieren, GroenLinks, D'66 en de ChristenUnie vaak het hoogst. Bij de lokale partijen zijn de verschillen groot.

Er zijn veel verschillende voorbeelden van ideeën over groen: groene daken, groene gevels en puien, groene parkeerplaatsen, groene schoolpleinen, groene straten, parkeertorens ingepakt in het groen, groene tuinen, groene/natuur speeltuinen, groen in de buurt, Tiny Forests, nieuwbouw met groen, groene bedrijventerreinen, tijdelijke natuur, groennormen, ecologisch beheerde bermen, houtwallen, Groene Longen, Groene Lopers, groene stroken, groene routes, stenen vervangen door groen, groen polderlandschap, stadslandbouw, kringlooplandbouw en natuurvriendelijke oevers. Bij voorkeur moet het groen gevarieerd, van hoge kwaliteit en op de juiste manier worden onderhouden.

Om burgers bij het groen te betrekken, worden groenadoptie, groene burgerparticipatie en informeren over groen genoemd. Er wordt minder over Steenbreek gepraat dan in 2018, maar woorden die het idee achter Steenbreek vertegenwoordigen, zoals tegels wippen, buurtinitiatieven, vergroenen en groen in de buurt worden vaker genoemd. Er is van 226 van de 411 verkiezingsprogramma's bijgehouden of er over het verwijderen van (stoep)tegels gesproken werd: het percentage verwijderen van (stoep)tegels (20,7%) in deze 226 verkiezingsprogramma's is hoger dan Steenbreek (7,5%).

Literatuur

Visschedijk, P.A.M., 2018. Groen en Gemeenteraadsverkiezingen. Aandacht voor groen in de partijprogramma's voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2018. Wageningen Universiteit. <https://doi.org/10.18174/444377>.

Wageningen Environmental Research
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T 0317 48 07 00
wur.nl/environmental-research

Wageningen Environmental Research

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.800 medewerkers (6.000 fte) en 12.900 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.
